

USAID | **УКРАЇНА**
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

СТАТТЯ 375 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ

Контракт No. AID-OAA-I-13-00032, **Завдання No.** AID-121-TO-16-00003

Програма реформування сектору юстиції «Нове правосуддя»

Представник спеціаліста з питань контрактів: Олександр Піскун, Менеджер проектів з розвитку демократії, Відділ сприяння розвитку демократії та врядування

Завдання розвитку 1: Більш інклюзивні, прозорі та підзвітні процеси врядування.

Автор: Кореняк Володимир Клавдійович, експерт з питань судової практики

Надано:

Кімонікс Інтернешнл Інк.

ДІСКЛЕЙМЕР

Погляди авторів, викладені у даній публікації, не обов'язково відображають погляди Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) або Уряду Сполучених Штатів Америки.

ЗМІСТ

Загальна інформація.....	1
Вступ	1
Практика застосування статті 375 Кримінального Кодексу України проти суддів.....	3
Висновки.....	10
Рекомендації	13

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ

Програма USAID реформування сектору юстиції «Нове правосуддя» (далі – Програма USAID «Нове правосуддя») реалізується з метою надання підтримки судовій владі, Уряду, Парламенту, громадянському суспільству та народу України у здійсненні судової реформи з урахуванням конституційних змін 2016 року та Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки.

Програма USAID «Нове правосуддя» ґрунтує свою діяльність на здобутках Проекту USAID «Справедливе правосуддя» та використовує його досягнення для координації тісної співпраці із українськими партнерами, проектами USAID та Уряду США й іншими проектами міжнародних донорських організацій в Україні.

Для досягнення головної мети Програми передбачається діяльність на виконання п'яти пов'язаних між собою основних завдань:

- (1) Зміцнення суддівської незалежності та самоврядування.
- (2) Підвищення прозорості та підзвітності судової влади перед суспільством і зміцнення верховенства права.
- (3) Удосконалення судового адміністрування.
- (4) Підвищення якості правничої освіти.
- (5) Розширення доступу до правосуддя та захисту прав людини.

Даний звіт підготовлено на підставі системно та різнобічно опрацьованої інформації про реальний стан справ у сфері застосування статті 375 Кримінального Кодексу України, диспозиція якої передбачає «Постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови» на виконання технічного завдання від Програми USAID «Нове правосуддя» з метою пошуку варіантів скорочення можливостей по здійсненню неправомірного втручання та тиску на суддів, а також з метою зміцнення суддівської незалежності.

ВСТУП

З ухваленням нової редакції Кримінального кодексу в 2001 році, неодноразово з'являлися повідомлення, що порушення кримінальних проваджень за цією статтею мало метою здійснення тиску на суддю з боку прокуратури та правоохоронних органів. Рада суддів України неодноразово отримувала звернення від суддів, які повідомляли про факти такого тиску шляхом порушення кримінальних проваджень, чи погроз такого порушення.

2 червня 2016 року в статтю 126 Конституції України внесено зміни, згідно яких «Суддю не може бути притягнуто до відповідальності за ухвалене ним судові рішення, за винятком вчинення злочину або дисциплінарного проступку». З огляду на такі зміни, постала необхідність концептуального перегляду змісту статті 375 з метою приведення її у відповідність до Конституції.

В рамках підготовки даного звіту здійснено аналіз практики правоохоронних органів з листопада 2013 року (час вступу в дію нового Кримінального процесуального Кодексу України) стосовно внесення повідомлень про злочини

за статтею 375 Кримінального Кодексу України до Єдиного реєстру досудових розслідувань, щодо передачі до суду таких проваджень, щодо закритих проваджень, і, власне, судової практики щодо результатів розгляду таких судових справ. Аналогічний аналіз здійснений щодо проваджень та судових справ за статтею 376 Кримінального Кодексу України «Втручання в діяльність судових органів». Метою такого аналізу є вироблення рекомендацій щодо внесення змін до законодавства України на посилення відповідальності за втручання у діяльність судових органів та унеможливлення незаконного впливу на суддів.

При аналізі питання щодо з'ясування наміру законодавця у випадку застосування ним в фабулі ст. 375 чинної редакції Кримінального кодексу України терміну «неправосудне рішення» на предмет розмежування даного поняття з термінами «незаконний» і «неправомірний» необхідно відзначити наступне.

До 01.09.2001 р., коли набрав чинності новий Кримінальний кодекс України, в Кримінальному кодексі України від 28 грудня 1960 р. протягом кількох десятирічч без змін редакції існувала ст.176, якою також була передбачена кримінальна відповідальність суддів за винесення завідомо неправосудного рішення, щоправда, за умови винесення такого рішення з корисливих мотивів або іншої особистої заінтересованості.

Зміст вказаної статті Кримінального кодексу України від 28 грудня 1960 р.

Стаття 176. Винесення суддями завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови

Винесення суддями з корисливих мотивів або іншої особистої заінтересованості завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови —

карається позбавленням волі на строк до п'яти років.

Те саме діяння, якщо воно спричинило тяжкі наслідки, —

карається позбавленням волі на строк до восьми років.

Відтак, положення ст. 375 чинного Кримінального кодексу України, що з 2001 р. передбачають відповідальність за постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови, складно назвати новелою в частині застосування поняття «неправосудне рішення».

Або в зв'язку з тим, що норма про кримінальну відповідальність судді за ухвалення завідомо неправосудного рішення перейшла до чинного Кримінального кодексу України ще з Кримінального кодексу радянських часів, або, можливо, з інших причин, але вивчення стенограм пленарних засідань Верховної Ради України, в тому числі від 10.09.1998 р., 14.09.2000 р. і 05.04.2005 р., коли у першому, другому та третьому читаннях голосувався відповідний законопроект, свідчить, що, на відміну від багатьох інших статей, положення майбутньої ст. 375 КК України окремо взагалі не обговорювались. Зміст поправок до законопроекту та робота щодо них також не вказують, що при прийнятті Кримінального кодексу України в 2001 р. законодавець намагався вкласти в поняття «неправосудне рішення» якийсь новий особливий зміст, відмінний від раніше існуючого.

Під час прийняття Верховною Радою України законопроекту у другому читанні було враховано поправку народного депутата Медведчука В.В. про виключення з ч. 1 ст.346 (на той час у законопроекті), яка передбачала відповідальність за

винесення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах, слів «з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах». Саме внаслідок даної поправки чинний Кримінальний кодекс України в ч. 1 ст. 375 на сьогоднішній день передбачає відповідальність за постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови.

Можна намагатись встановити, як залежало ухвалення даного рішення народними депутатами від розуміння ними значення поняття «неправосудне рішення», можна аналізувати різні теоретичні підходи таких вчених-правників як Андрушка П.П., Виноградової Л.Є., Овчаренка О.М., Навроцького В.О., Дідик С.Є. та інших до визначення поняття неправосудності та його співвідношення з поняттями незаконності та необґрунтованості, проте є очевидним, що на сьогоднішній день чинним законодавством передбачена кримінальна відповідальність за постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного рішення при тому, що законодавчого визначення поняття «неправосудне рішення» не існує.

За таких обставин конституційне подання Верховного Суду України до Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення сполучення слів «як неправосудного», ужитого в ч. 4 ст. 62 Конституції України, в аспекті співвідношення понять «неправосудність», «незаконність», «необґрунтованість», є правильним кроком, очевидна потреба у якому існувала вже довгий час. На необхідності вирішення таких питань саме Конституційним Судом відповідної країни вказано Венеційською комісією на 110 пленарній сесії у березні 2017 р.

ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 375 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ПРОТИ СУДДІВ

Одним з проявів стану українського суспільства на сьогоднішній день є відсутність єдиного розуміння та сприйняття громадянами конституційного принципу незалежності суддів та заборони впливу на них у будь-який спосіб. Майже кожного дня з'являються нові приклади такої «комунікації» представників суспільства з суддями, при якій декларативність відповідних конституційних положень стає все більш очевидною.

В один з найбільш ефективних, безпечних для ініціатора, простих в реалізації, а, відтак, і поширених способів впливу заінтересованими особами на суддів протягом останніх років перетворилось здійснення досудових розслідувань у кримінальних провадженнях за ст. 375 КК України в зв'язку з ухваленням судових рішень у конкретних справах. Після численних повідомлень про такі факти розпочалась і триває до сьогодні жвава дискусія між представниками юридичної спільноти щодо особливостей застосування ст. 375 КК України, доцільності існування вказаної статті в Кримінальному кодексі України, експертне середовище намагається розробити рекомендації суддям при

втручанні в їх діяльність, а органи суддівського самоврядування виголошують звернення в зв'язку з випадками тиску на суддів. Відповідні питання неодноразово ставали предметом дискусій у Вищому спеціалізованому суді України і Верховному Суді України, де також обговорювались необхідність виключення ст. 375 з Кримінального кодексу України або ж потреба у роз'ясненні її положень, що мало б припинити наявні зловживання відносно суддів, проте результатом таких обговорень стало лише конституційне подання Верховного Суду України до Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення поняття неправосудного судового рішення.

Тільки останнім часом з'являється розуміння необхідності внесення змін до чинного (передусім – кримінального процесуального) законодавства для попередження ситуації, коли кожен випадок незгоди з ухваленим судовим рішенням буде розглядатись в порядку кримінального провадження, тобто ситуації, яка суперечитиме не лише основам правосуддя, але й здоровому глузду.

Однак, в цілому після вивчення матеріалів по даній темі складається стійке враження, що юридична спільнота не зовсім точно визначає суть проблеми, пов'язаної з можливістю вчинення тиску на суддів шляхом здійснення досудових розслідувань у кримінальних провадженнях за ст. 375 КК України, і саме цим пояснюється відсутність пропозицій з справді дієвими способами її вирішення. В більшості випадків аналіз проблеми зводиться до простих і категоричних висновків, як то «...ст. 375 КК України використовується для зловживань і тиску на суддів – значить її потрібно виключити (визнати неконституційною)»; «...якщо Верховним Судом України будуть надані роз'яснення щодо застосування положень ст. 375 КК України, то працівники правоохоронних органів, ознайомившись з ними, припинять чинити тиск на суддів», «...якщо в кожному окремому випадку судді або органи суддівського самоврядування звертатимуться до відповідних державних органів і громадськості з роз'ясненнями недопустимості тиску на суддів та вимогами про притягнення винних осіб до відповідальності, то це призведе до припинення відповідних зловживань» та ін.

При всій повазі до шановних юристів все ж необхідно визнати, що такі підходи при існуючих правовій свідомості громадян та правозастосовчій діяльності правоохоронних органів виглядають поверховими, якщо не сказати наївними. Проте, проблема справді існує, вона стосується надзвичайно важливих питань здійснення правосуддя, а тому потребує значної уваги і бажано всебічного аналізу.

Такий аналіз пропонується розпочати з вивчення офіційних статистичних даних, які стосуються порушеного питання, насамперед, з наявних на сайті Генеральної прокуратури України статистичних даних щодо здійснення в період 2013-2016 р.р. досудових розслідувань кримінальних проваджень за ст.ст. 375, 376 КК України.

Таблиця з відповідними даними виглядає так.

Рік	Стаття КК України	Обліковано кримінальних правоп	Кримінальні правопорушення, у	Кримінальні правопорушення, за якими провадження передані до суду	Кримінальні правопорушення, у яких провадження закрито	Кримінальні правопорушення, у яких на кінець звітнього періоду
-----	-------------------	--------------------------------	-------------------------------	---	--	--

		орушен ь у звітном у періоді	яких особам вручені повідом лен- ня про підозру	з обвину- вальним актом	з клопо- танням про звільнен ня від кримін. відпов.	усього	у т.ч. за п.п. 1,2,4,6 ч.1 ст. 284 КПК України	рішення не прийнято
2013	375	52	2	0	2	454	454	51
2013	376	21	0	0	0	42	42	21
2014	375	110	13	1	0	110	110	106
2014	376	44	0	0	0	30	30	44
2015	375	206	22	7	0	182	182	195
2015	376	81	7	4	0	50	50	77
2016	375	174	7	6	0	200	200	168
2016	376	57	3	2	0	43	43	54

Статистичні дані щодо кількості осіб, засуджених, виправданих, справи щодо яких закрито, містяться на офіційному веб-порталі «Судова влада» в розділі «Судова статистика» форма 6.

Рік	Стаття КК України	Усього осіб, вироки (постан ови) щодо яких набрал и законн ої сили у звітном у періоді	У тому числі кількість осіб			Кількість осіб, справи щодо яких закрито			
			засудж ених	виправд аних	справи відносно яких закриті	за відсут ності події і склад у злочин у	на підстав і акту амністії	у зв'язку із зміною обстано в-ки	з інших підстав
2012	ч. 1 ст. 375	5	1	0	4	0	2	1	1
2012	ч.2 ст. 375	0	0	0	0	0	0	0	0
2012	ч.1 ст. 376	2	2	0	0	0	0	0	0
2012	ч.2 ст. 376	0	0	0	0	0	0	0	0
2013	ч.1 ст. 375	3	1	0	2	0	1	0	1
2013	ч.2 ст. 375	0	0	0	0	0	0	0	0
2013	ч.1 ст. 376	0	0	0	0	0	0	0	0
2013	ч.2 ст. 376	0	0	0	0	0	0	0	0
2014	ч.1 ст. 375	2	1	0	1	0	1	0	0
2014	ч.2 ст. 375	1	1	0	0	0	0	0	0
2014	ч.1 ст. 376	0	0	0	0	0	0	0	0
2014	ч.2 ст. 376	0	0	0	0	0	0	0	0
2015	ч.1 ст. 375	3	0	0	3	0	1	0	2
2015	ч.2 ст. 375	2	2	0	0	0	0	0	0
2015	ч.1 ст. 376	2	1	0	1	0	0	0	1
2015	ч.2 ст. 376	0	0	0	0	0	0	0	0
2016	ч.1 ст. 375	0	0	0	0	0	0	0	0
2016	ч.2 ст. 375	0	0	0	0	0	0	0	0

2016	ч.1 ст. 376	0	0	0	0	0	0	0	0
2016	ч.2 ст. 376	0	0	0	0	0	0	0	0

Наведені офіційні статистичні дані в певній мірі слід оцінювати критично, враховуючи, що

- окремі показники, наявні на сайті Генеральної прокуратури України в розділах звітності «Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування», не відповідають аналогічним даним з розділів звітності «Про роботу органів досудового розслідування»;
- ведення судової статистики не передбачає формування окремих статистичних даних щодо надходжень в суди кримінальних проваджень за ст.ст. 375, 376 Кримінального кодексу та про залишок відповідних кримінальних проваджень в судах на кінець звітних періодів. В зв'язку з цим, неможливо перевірити достовірність даних прокуратури щодо кількості переданих до суду кримінальних проваджень та встановити дійсну динаміку розгляду судами відповідних справ;
- статистична інформація щодо кількості осіб, засуджених за відповідними статтями Кримінального кодексу України, виправданих або провадження відносно яких в судах закрито, не узгоджується з даними Єдиного державного реєстру судових рішень, яким підтверджуються децю інші показники, а саме

Рік	Стаття КК України	Усього осіб, вироки (постанови) щодо яких набрали законної сили у звітному періоді	У тому числі кількість осіб			Кількість осіб, справи щодо яких закрито			
			засуджених	виправданих	Справи відносно яких закриті	за відсутності складу злочину	на підставі акту амністії	у зв'язку із зміною обставин	у зв'язку із закінченням строків давності
2012	ч. 1 ст.375	3	0	0	3	0	2	0	1
2012	ч.2 ст. 375	0	0	0	0	0	0	0	0
2012	ч.1 ст. 376	1	1	0	0	0	0	0	0
2012	ч.2 ст. 376	0	0	0	0	0	0	0	0
2013	ч.1 ст. 375	3	0	0	3	0	1	0	2
2013	ч.2 ст. 375	1	1	0	0	0	0	0	0
2013	ч.1 ст. 376	0	0	0	0	0	0	0	0
2013	ч.2 ст. 376	0	0	0	0	0	0	0	0
2014	ч.1 ст. 375	0	0	0	0	0	0	0	0
2014	ч.2 ст. 375	0	0	0	0	0	0	0	0
2014	ч.1 ст. 376	0	0	0	0	0	0	0	0
2014	ч.2 ст. 376	0	0	0	0	0	0	0	0
2015	ч.1 ст. 375	3	1	0	2	0	0	0	2
2015	ч.2 ст. 375	3	3	0	0	0	0	0	0

2015	ч.1 ст. 376	1	1	0	0	0	0	0	0
2015	ч.2 ст. 376	0	0	0	0	0	0	0	0
2016	ч.1 ст. 375	0	0	0	0	0	0	0	0
2016	ч.2 ст. 375	0	0	0	0	0	0	0	0
2016	ч.1 ст. 376	0	0	0	0	0	0	0	0
2016	ч.2 ст. 376	0	0	0	0	0	0	0	0

Проте, незважаючи на можливі похибки, в цілому наведені статистичні дані свідчать про наступне.

1. Починаючи з 2013 р. відбулось кількаразове збільшення кількості облікованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 375 КК України, а саме відносно 52 кримінальних правопорушень у 2013 р.
в 2014 р. 110 (+112%),
в 2015 р. 206 (+296%),
в 2016 р. 174 (+234%).

При цьому кількість облікованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 376 КК України, становить відносно 21 кримінального правопорушення у 2013 р.
в 2014 р. 44 (+109%),
в 2015 р. 81 (+285%),
в 2016 р. 57 (+171%).

2. Відносно кількості облікованих за відповідний період кримінальних правопорушень, передбачених ст. 375 КК України, відсоток кримінальних правопорушень, у яких особам повідомлено про підозру, становить
в 2013 р. – 3,8% або 2 кримінальних правопорушення, у яких особам повідомлено про підозру, відносно 52 облікованих кримінальних правопорушень;
в 2014 р. – 11,8% або 13 кримінальних правопорушення відносно 110;
в 2015 р. -10,6% або 22 кримінальних правопорушення відносно 206;
в 2016 р. – 4% або 7 кримінальних правопорушення відносно 174.

Аналогічні показники щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 376 КК України, становлять
в 2013 р. – 0% і 0 кримінальних правопорушень, у яких особам було повідомлено про підозру, відносно 21 облікованих кримінальних правопорушень;
в 2014 р. – 0% і 0 кримінальних правопорушень відносно 44;
в 2015 р. - 8,6% або 7 кримінальних правопорушень відносно 81;
в 2016 р. – 5,2% або 3 кримінальні правопорушення відносно 57.

3. Відносно кількості кримінальних правопорушень, передбачених ст. 375 КК України, у яких особам було повідомлено про підозру, відсоток кримінальних правопорушень, за якими провадження були передані до суду, становить
в 2013 р. – 100% або 2 кримінальні правопорушення, за якими провадження передані до суду, відносно 2 кримінальних правопорушень, у яких особам було повідомлено про підозру. Одночасно це складає 3,8% від загальної кількості облікованих в 2013 р. кримінальних правопорушень.
в 2014 р. – 7,7% або 1 кримінальне правопорушення відносно 13 кримінальних правопорушень, у яких особам було повідомлено про підозру. Одночасно це

складає 0,9% від загальної кількості облікованих в 2014 р. кримінальних правопорушень.

в 2015 р. – 31,8% або 7 кримінальних правопорушення відносно 22 кримінальних правопорушення, у яких особам було повідомлено про підозру. Одночасно це складає 3,4% від загальної кількості облікованих в 2015 р. кримінальних правопорушень.

в 2016 р. – 85,7% або 6 кримінальних правопорушення відносно 7 кримінальних правопорушень, у яких особам було повідомлено про підозру. Одночасно це складає 3,4% від загальної кількості облікованих в 2016 р. кримінальних правопорушень

Аналогічні показники щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 376 КК України, становлять

в 2013 р. – 0% і 0 кримінальних правопорушень, за якими провадження передані до суду, відносно 0 кримінальних правопорушень, у яких особам було повідомлено про підозру, і 21 кримінального правопорушення, облікованого в 2013 р.

в 2014 р. - 0% і 0 кримінальних правопорушень, за якими провадження передані до суду, відносно 0 кримінальних правопорушень, у яких особам було повідомлено про підозру, і 44 кримінальних правопорушень, облікованих в 2014 р.

в 2015 р. – 57% або 4 кримінальних правопорушення, за якими провадження передані до суду, відносно 7 кримінальних проваджень, у яких особам було повідомлено про підозру. Одночасно це складає 4,9% від загальної кількості облікованих в 2015 р. кримінальних правопорушень.

в 2016 р. – 66% або 2 кримінальних провадження, за якими провадження передані до суду, відносно 3 кримінальних проваджень, у яких особам було повідомлено про підозру. Одночасно це складає 3,5% від загальної кількості облікованих в 2016 р. кримінальних правопорушень.

4. Відносно кількості облікованих за відповідний період кримінальних правопорушень, передбачених ст. 375 КК України, відсоток кримінальних правопорушень, у яких рішення на кінець звітного періоду не прийнято, становить

в 2013 р. – 98% або 51 кримінальне правопорушення, у якому рішення на кінець звітного періоду не прийнято, відносно 52 кримінальних правопорушень, облікованих за відповідний період;

в 2014 р. – 96,% або 106 кримінальних правопорушень відносно 110;

в 2015 р. – 94,6% або 195 кримінальних правопорушень відносно 206;

в 2016 р. – 96,5% або 168 кримінальних правопорушень відносно 174.

Аналогічні показники щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 376 КК України, становлять

в 2013 р. – 100% або 21 кримінальне правопорушення, у якому рішення на кінець звітного періоду не прийнято, відносно 21 кримінального правопорушення, облікованого за відповідний період;

в 2014 р. – 100% або 44 кримінальних правопорушення відносно 44;

в 2015 р. – 95% або 77 кримінальних проваджень відносно 81;

в 2016 р. – 94,7% або 54 кримінальних правопорушення відносно 57.

5. Співвідношення кількості осіб, засуджених за ст. 375 КК України або кримінальні провадження відносно яких були закриті по нереабілітуючим підставам, до кількості осіб за облікованими у відповідний період кримінальними правопорушеннями, передбаченими ст. 375 КК України.

Рік	Стаття КК України	Кількість осіб за облікованими у відповідний період кримінальними правопорушеннями	Усього осіб, вироки (постанови) щодо яких набрали законної сили (% від кількості осіб, за облікованими кримінальними правопорушеннями)
2012	ст.375	дані відсутні	5
2012	ст.376	дані відсутні	2
2013	ст.375	52	3 (5,7%)
2013	ст.376	21	0 (0%)
2014	ст.375	110	3 (2,7%)
2014	ст.376	44	0 (0%)
2015	ст.375	206	5 (2,4%)
2015	ст.376	81	2 (2,4%)
2016	ст.375	174	0 (0%)
2016	ст.376	57	0 (0%)

Наведені статистичні дані свідчать про наступне.

1. Після 2012 р. кількість розпочатих кримінальних проваджень за ст. 375 КК України зросла в декілька разів, при тому, що кількість осіб, засуджених за ст.375 КК України або кримінальні провадження відносно яких були закриті з nereабілітуючих підстав, навіть зменшилась і складає мізерний відсоток від кількості осіб за облікованими у відповідний період кримінальними правопорушеннями.
2. Кількість кримінальних проваджень за ст. 376 КК України в рази менша кількості кримінальних проваджень за ст. 375 КК України, а дієвість даної норми характеризується тим, що за період 2013-2016 р.р. за ст. 376 КК України була засуджена одна особа, відносно ще однієї особи кримінальне провадження було закрито з nereабілітуючих підстав.
3. Незначний відсоток кримінальних правопорушень, передбачених ст. 375 КК України, у яких особам повідомлено про підозру, а також надзвичайно високий (до 96%) відсоток кримінальних правопорушень, у яких рішення на кінець звітної періоду не прийнято, свідчить, що після початку досудового розслідування у кримінальних провадженнях за ст. 375 КК України протягом тривалого часу рішення про закриття кримінального провадження не приймається, проте й підозра особі не повідомляється. Відповідно до чинного законодавства це означає, що строк досудового розслідування не розпочинається, суддя не набуває прав підозрюваного і не в змозі обстоювати свою правову позицію, а прокурор та орган досудового розслідування протягом невизначеного строку отримують можливість в рамках відповідного кримінального провадження проводити слідчі дії та здійснювати заходи забезпечення кримінального провадження.
4. Та обставина, що навіть з тих нечисленних кримінальних правопорушень, передбачених ст. 375 КК України, у яких особам було повідомлено про підозру, за період 2013-2016 р.р. в середньому лише 36% були передані до суду, і при цьому в інших більш ніж 96% кримінальних правопорушень від облікованих на кінець звітних періодів не були прийняті рішення, означає, що представниками правоохоронних органів чудово усвідомлюється відсутність так званої «судової перспективи» відповідних

кримінальних проваджень, проте з певних причин, про які буде вказано далі, постанови про закриття кримінальних проваджень ними не приймаються.

ВИСНОВКИ

Аналіз обставин, встановлених на підставі статистичних даних, дає можливість зробити ряд висновків.

- Кількаразове збільшення кількості досудових розслідувань у кримінальних провадженнях за ст. 375 КК України відбулось після того, як у 2012 р. Україна одержала новий Кримінальний процесуальний кодекс, яким був встановлений так званий «автодинамічний» порядок початку досудового розслідування.
- Положення чинного КПК України дозволяють представникам правоохоронних органів або самим ініціювати початок досудового розслідування в зв'язку із винесенням суддею конкретного рішення, або використовувати для цього заяви інших осіб, після чого вони отримують можливість протягом тривалого часу в рамках відповідного кримінального провадження в будь-який момент ініціювати та проводити певні слідчі дії (як то обшуки приміщень суду, тривалі та неодноразові допити самого судді і всіх пов'язаних з ним осіб, що супроводжуватимуться намаганнями отримати показання і щодо подій, які не стосуються обставин кримінального провадження), здійснювати заходи забезпечення кримінального провадження (найчастіше - тимчасові доступи до речей і документів з вилученням останніх), при бажанні — фактично блокувати на певний час роботу судді і всього суду. Останнє можливе не лише шляхом проведення слідчих дій та здійснення заходів забезпечення кримінального провадження, а й через включення до відповідних груп прокурорів та слідчих груп максимальної кількості службових осіб для того, щоб штучно створити передбачені п. 4 ч. 1 ст. 75 КПК України підстави для відводу судді при розгляді справ, до яких такі прокурори чи слідчі прокуратури мають безпосереднє відношення.
- Сам по собі «автодинамічний» порядок початку досудового розслідування не є самостійною чи головною причиною зловживань при здійсненні досудових розслідувань у кримінальних провадженнях за ст. 375 КК України. Нічого не заважає правоохоронним органам за очевидно безпідставними заявами про вчинення кримінального правопорушення в найкоротший строк закрити кримінальні провадження за відсутністю складу або події кримінального правопорушення. Проте, так само, якщо виникає бажання незаконного впливу на суддю, по найабсурднішим заяві чи рапорту, без повідомлення судді про підозру, протягом тривалого часу будуть активно здійснюватись вказані вище дії, які об'єктивно перешкоджатимуть судді та іншим особам належно виконувати свої службові обов'язки і триматимуть їх у постійній напрузі. Як переконливо свідчать наведені статистичні дані правоохоронними органами обраний саме останній варіант поведінки, вони свідомо користуються наданою чинним КПК України можливістю чинити тиск на суддів під виглядом здійснення досудових розслідувань у відповідних кримінальних провадженнях і саме у цьому полягає суть так широко обговорюваної проблеми ст. 375 КК України.

Фактично, на сьогоднішній день склалась ситуація, коли будь-якого суддю, в тому числі суддю суду, який лише має бути створений (наприклад, антикорупційного, кількість суддів в якому буде обмежена), протягом короткого часу можна поставити у становище, коли з питань винесення ним судових рішень розпочнуться і активно здійснюватимуться десятки досудових розслідувань, будуть штучно створені підстави для відводу такого судді у кимось визначених кримінальних провадженнях, внаслідок чого судді не зможуть належно виконувати свої службові обов'язки, а робота суду може бути взагалі заблокованою.

- Подання будь-яким учасником судового розгляду або й іншою особою заяви чи повідомлення про вчинені кримінальні правопорушення, передбачені ст. 375 КК України, не можна вважати окремою формою незаконного впливу на суддів, оскільки в будь-якому разі такий вплив може бути реалізований лише через відповідну діяльність прокурора і органу досудового розслідування. Відтак, немає підстав обмежувати коло осіб, які мають право на подання відповідних заяв і повідомлень, це стосується і представників правоохоронних органів, які, і це потрібно розуміти, в разі встановлення такого обмеження зможуть легко його обійти, мотивуючи до подання необхідних їм заяв інших осіб. Разом з тим, ситуація, коли з ініціативи невдоволеної сторони протягом 24 годин має бути розпочато досудове розслідування щодо обставин винесення будь-якого судового рішення, також є абсурдною і потребує додаткового регулювання.
- В абсолютній більшості випадків здійснення досудових розслідувань судді, відносно яких в ЄРДР внесені відомості про винесення ними завідомо неправосудних рішень, позбавлені можливості ефективно обстоювати свою правову позицію, оскільки оскаржити початок досудового розслідування вони не можуть, а повідомляти про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 375 КК України (а саме з цього моменту згідно ст. 42 КПК України особа набуває прав підозрюваного) їм, швидше за все, ніхто і не збирався.

Між тим, відповідно до ч. 3 ст. 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суддя зобов'язаний звернутися з повідомленням про втручання в його діяльність як судді щодо здійснення правосуддя до органів суддівського самоврядування та правоохоронних органів. Проте, згідно статистичних даних кількість облікованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 376 КК України, в разі менша кількості кримінальних правопорушень, передбачених ст. 375 КК України. Це може свідчити або про те, що судді не вважають здійснення досудових розслідувань щодо винесення ними завідомо неправосудних рішень втручанням в їх діяльність, або не виконують обов'язок, передбачений ч. 3 ст. 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», або, найвірогідніше, заяви про втручання в діяльність судді не розглядаються правоохоронними органами як заяви про вчинені кримінальні правопорушення, а бездіяльність слідчого чи прокурора щодо внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР не оскаржується.

За таких обставин, оскільки суддя обмежений в можливостях обстоювати свою правову позицію в кримінальному провадженні за ст. 375 КК України, а ст. 376 КК України передбачена відповідальність саме за

втручання у будь-якій формі в діяльність судді з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків, необхідно, в разі надходження від судді повідомлення в порядку ст. 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», забезпечувати внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР, початок досудового розслідування у кримінальному провадженні за ст. 376 КК України і набуття суддею відповідно до ч. 2 ст. 55 КПК України прав потерпілого у відповідному кримінальному провадженні. Суддя має отримати можливість обстоювати свою правову позицію у кримінальному провадженні за ст. 376 КК України, в тому числі при з'ясуванні обставин, які мають значення при проведенні досудового розслідування у кримінальному провадженні за ст. 375 КК України.

- Проблема вчинення тиску на суддів шляхом здійснення досудових розслідувань у кримінальних провадженнях за ст. 375 КК України полягає не у наявності вказаної статті Кримінального кодексу України, а в загальній налаштованості представників правоохоронних органів такий тиск здійснювати і у наданні КПК України 2012 р. необхідних для цього процесуальних можливостей. Як свідчать статистичні дані сьогодні тиск чиниться не через засудження суддів за ст. 375 КК України, а через процедуру досудового розслідування, особливості здійснення якого визначаються прокурором і органом досудового розслідування, тому ніякі роз'яснення щодо застосування ст. 375 КК України, зміни її редакції або заклики дотримуватись закону суттєво ситуацію не змінять. Більш того, навіть виключення ст. 375 з Кримінального кодексу України не вирішить проблему вчинення тиску на суддів шляхом здійснення досудових розслідувань, оскільки для досягнення потрібних їм результатів правоохоронні органи на підставі рапортів своїх же працівників або заяв інших осіб, в тому числі окремо мотивованих, вноситимуть до ЄРДР відомості вже про начебто вчинення суддями інших злочинів проти правосуддя чи злочинів у сфері службової діяльності, після чого знову отримуватимуть необхідну їм процедуру досудового розслідування. Проте, це вже інше питання, яке, напевно, потребує окремого аналізу.
- Поняття «неправосудного рішення» застосовувалось у Кримінальному кодексі з 1960 р. і дані про те, що в 2001 р., при прийнятті нового Кримінального кодексу України, дане поняття набуло якогось нового особливого змісту, відсутні.
- В зв'язку з очевидно нечіткою конструкцією складу злочину, передбаченого ст. 375 КК України, а також враховуючи позицію Венеційської комісії, більш точного формулювання норми про відповідальність суддів можна досягнути шляхом офіційного тлумачення Конституційним Судом України понять, зазначених у конституційному поданні Верховного Суду України. Як варіант, визначення поняття неправосудності може бути закріплено в Кримінальному кодексі України шляхом внесення доповнень до ст. 375 вказаного Кодексу.
- Що ж стосується саме ст. 375 КК України, то дана стаття вже протягом тривалого часу наявна в Кримінальному кодексі України, проте, лише останніх 3-4 роки, тобто після зміни кримінального процесуального законодавства, з нею почали пов'язувати проблему вчинення тиску на суддів. Це також підтверджує, що не ст. 375 КК України є джерелом

вказаної проблеми, а тому, враховуючи також особливості ухвалення деяких судових рішень в Україні, виключати її з Кримінального кодексу України для захисту незалежності суддів було б нелогічно.

При цьому є очевидною нагальна необхідність інших змін до чинного законодавства, метою яких мають бути

- усунення об'єктивно існуючої заінтересованості конкретних прокурорів і слідчих в здійсненні досудових розслідувань у кримінальних провадженнях за ст. 375 КК України і застосуванні цього для вчинення тиску на суддів;
- використання процедури досудового розслідування у кримінальних провадженнях за ст. 376 КК України та статусу судді, як потерпілого у кримінальному провадженні, для протидії зловживанням при здійсненні досудових розслідувань у кримінальних провадженнях за ст. 375 КК України;
- визначення порядку внесення до Єдиного реєстру досудових розслідувань відомостей про кримінальні правопорушення, передбачені ст. 375 КК України, який би відповідав загальним правилам ст. 214 КПК України і одночасно попереджував би як очевидні спроби застосування інституту кримінального провадження замість процедури оскарження судових рішень у встановленому законом порядку, так і випадки відвертого тиску на суддю та помсти за ухвалені рішення.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

З урахуванням викладеного, пропонується

- Стаття 218 КПК України. Місце проведення досудового розслідування.

доповнити положенням

«Досудове розслідування щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 375 і ст. 376 КК України, не може здійснюватись слідчим, рішення, дії чи бездіяльність якого можуть бути оскаржені до суду (слідчого судді суду), в якому працює суддя, що постановив відповідне рішення, або суддя, що повідомив про втручання у його діяльність. У такому випадку визначення підслідності здійснюється керівником органу прокуратури, в тому числі органу прокуратури вищого рівня, рішення, дії чи бездіяльність якого не можуть бути оскаржені до вказаного суду (слідчого судді суду)».

- Стаття 37 КПК України. Призначення та заміна прокурора.

доповнити положенням

«Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 375 і ст. 376 КК України, не може здійснюватись прокурором, рішення, дії чи бездіяльність якого можуть бути оскаржені до суду (слідчого судді суду), в якому працює суддя, що постановив відповідне рішення, або суддя, що повідомив у

втручання у його діяльність. Прокурор, який здійснюватиме повноваження прокурора у відповідному кримінальному провадженні, визначається керівником органу прокуратури рішення, дії чи бездіяльність якого не можуть бути оскаржені до вказаного суду (слідчого судді суду)».

Стаття 214. Початок досудового розслідування.

доповнити положеннями

«Повідомлення судді до правоохоронного органу в порядку ч. 3 ст. 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» про втручання у його діяльність є повідомленням про вчинене кримінальне правопорушення, передбачене ст. 376 КК України».

«Внесення до Єдиного реєстру досудових розслідувань відомостей про вчинення суддею кримінального правопорушення, передбаченого ст. 375 КК України, може бути вчинено одразу після закінчення розгляду органом, який згідно закону здійснює дисциплінарні провадження щодо суддів, відповідної дисциплінарної скарги, незалежно від результатів такого розгляду».

«При внесенні до Єдиного реєстру досудових розслідувань відомостей про вчинення суддею кримінального правопорушення, передбаченого ст. 375 КК України, до реєстру мають бути внесені відомості про рішення органу, який згідно закону здійснює дисциплінарні провадження відносно суддів, щодо відповідної дисциплінарної скарги».

В разі внесення зазначених змін до чинного законодавства можна передбачити ситуацію, коли більша частина потенційних заявників щодо вчинення суддями кримінальних правопорушень, передбачених ст. 375 КК України, навіть не будуть звертатись до Вищої ради правосуддя з дисциплінарною скаргою, оскільки чудово усвідомлюють необгрунтованість своїх скарг, інша частина заявників можуть зрозуміти безпідставність своїх вимог після отримання відмови у задоволенні скарги з боку органу, який згідно закону здійснює дисциплінарні провадження відносно суддів. За ініціативою решти осіб будуть розпочаті досудові розслідування у кримінальних провадженнях за ст. 375 КК України, проте як досудове розслідування, так і процесуальне керівництво ним, будуть здійснюватись особами, які вже не матимуть заінтересованості в рішеннях конкретного судді по іншим справам, разом із заявою про вчинення кримінального правопорушення слідчий і прокурор отримають ще й рішення органу, який здійснює дисциплінарні провадження відносно суддів, а сам суддя, звернувшись із заявою про втручання в його діяльність, зможе активно відстоювати свою правову позицію в якості потерпілого у кримінальному провадженні за ст. 376 КК України. За вказаних обставин можна певно стверджувати, що існуючі сьогодні численні спроби незаконного впливу на суддів через здійснення кримінальних проваджень за ст. 375 КК України припиняться.

При цьому ст. 375 КК України виключати не потрібно і вимогу ст. 61 Конституції України не буде порушено.